

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

03

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 | กรกฎาคม - ธันวาคม 2566 | Vol. 6 No. 2 | July - December 2023|

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

การใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่เพื่อเผยแผ่หลักธรรม
ทางพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย
An applications of Modern painting media to propagate the
Buddhist Doctrines in contemporary society

อำนาง ขัดวิชัย

Amnat Khadvichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

เจนจิรา สามแก้ว

Jenjira Samkaew

โรงเรียนขุนควรวินัยวิทยา, พะเยา

Khunkhuanwitthayakhom School, Phayao

Corresponding Author, Email: kingkong_emmi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “การใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่เพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย” พบว่า จิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ในวัดต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา จากภาพจิตรกรรมส่วนมากเป็นภาพที่สื่อให้เห็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในพุทธประวัติ และในปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นเป็นศิลปะที่ประยุกต์ให้มีตัวละครที่จะชวนให้ผู้รับชมมีจิตใจที่ต้องการชม ต้องการสื่อให้เข้าใจได้ต้องขึ้นอยู่กับภาพและคนดู ภาพต้องวาดบรรยายให้คนเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็นนามธรรม หรือซับซ้อนจนเกินไป ควรปรับปรุงให้ภาพจิตรกรรมมีสิ่งดึงดูดใจ ด้วยการใช้สีที่มีความสวยงามและมีสีสัน มีคำบรรยายภาพติดไว้เพื่อช่วยให้การดูภาพมีอรรถรสและเข้าใจความหมาย

นอกจากนี้ในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาเผยแผ่ผ่านสื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ต้องสื่อถึงหลักธรรมออกมาให้รับรู้และเข้าใจง่าย เพื่อเป็นการ

เล่าเรื่องของพระพุทธศาสนา ที่เรียนรู้จากการมอง และสามารถเข้าใจง่ายและรับรู้ถึงความ
รักในพระพุทธศาสนาได้ทันที เพราะในปัจจุบันการสื่อสารทางภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นอาจ
มีการประยุกต์นำสิ่งใหม่ในปัจจุบันมาสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดมโนจิต หรือการชักชวนโดยตัว
ละครที่จิตรกรนำมาวาด อาทิเช่น ตัวการ์ตูนต่าง ๆ ซูเปอร์ฮีโร่ สิ่งเหล่านั้นเป็นสื่อที่จะได้
ชักชวนเยาวชนมาศึกษา ตั้งแต่เริ่มต้นในวัยเยาวชนก่อนเข้าสู่วัยรุ่น เพื่อเป็นการสื่อสารต่อ
เนื่องในระยะยาว

คำสำคัญ: การใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่, เผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา,
สังคมร่วมสมัย

Abstract

The purpose of this article is to study “An applications of Modern painting media to propagate the Buddhist Doctrines in contemporary society” found that a new type of mural painting in various temples should play a role in presenting the story and history of Buddhism. Most of the paintings depict important events in the life of Buddha And nowadays murals are an art that has been applied to have characters that will invite viewers to have a mind that wants to see them. If you want the message to be understandable, it must depend on the image and the viewer. The picture must be described in a way that people can easily understand. not abstract or too complicated The paintings should be improved to make them more attractive. By using colors that are beautiful and colorful. There are captions attached to the pictures to help make viewing the pictures more enjoyable and understanding the meaning.

In addition, regarding the principles of Buddhism that have been revealed through the new mural media, the principles must be conveyed in a manner that is easy to understand and understand. To tell the story of Buddhism that is learned by looking and can easily understand and immediately recognize

the love of Buddhism Because in the present communication through murals there may be applications of new things in the present to create creativity in order to create imagination. or persuasion by characters drawn by the artist, such as various cartoon characters and super heroes Those things are media that will persuade youth to study. From the beginning in youth before entering adolescence in order to communicate continuously in the long term.

Keywords: An applications of Modern painting media, Propagate the Buddhist Doctrines, contemporary society

บทนำ

จิตรกรรมเป็นศิลปกรรมที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของจิตรกรในการสร้างสรรค์จินตนาการและความบันเทิง พร้อมทั้งรวบรวมความรู้สาขาอื่น ๆ มาใช้ แล้วถ่ายทอดความคิดความรู้สึกลอกมาเป็นสื่อภาพเขียน (กรมศิลปากร, 2539:143) จิตรกรนั้นได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณฝากเป็นผลงานไว้ตามพื้นผนังโบสถ์วิหารในวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังวาดภาพวิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในยุคหนึ่ง รูปแบบการวาดเป็นแบบจิตรกรรมไทยประเพณี ซึ่งเป็นจิตรกรรมไทยเนื่องในพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนโดยเฉพาะสืบทอดกันมาเป็นประเพณีอันยาวนาน ลักษณะการแสดงออกแบบกึ่งอุดมคติกึ่งสมจริง สื่อเรื่องราวที่นิยมแนวทางด้านพระพุทธศาสนา (สันติ เล็กสุขุม, 2553: 161) ซึ่งเป็นความพากเพียรเขียนขึ้นบนฝาผนังปูนหรือไม้ รวมถึงเพดาน เสาบานประตูหน้าต่างภายในวัดหรือโครงสร้างอาคารต่าง ๆ (วรรณภา ฌ สงขลา, 2528:5) ส่วนมากเขียนรูปพระพุทธเจ้าหรือเรื่องราวในพระพุทธประวัติ และในนิทานชาดก เชื่อกันว่านอกจากเขียนขึ้นเพื่อประดับตกแต่งผนังโบสถ์วิหาร ความมุ่งหมายสำคัญเพื่อน้อมนำชักจูงให้ผู้ชมเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเกิดความแจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งกว่าอ่านจากหนังสือหรือเอกสารบันทึกต่าง ๆ นับเป็นวิธีประกาศพระพุทธศาสนาด้วยจิตรกรรมอีกทางหนึ่ง (ศิลป์ พีระศรี, 2502:4)

จิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นเหล่านี้ มีจุดประสงค์ต้องการใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้หลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในภาพเขียน เพราะศิลปะเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้ภาพในการเล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ให้ผู้ชมได้เกิดความเข้าใจแทนการอ่านจากหนังสือ เพื่อชักจูงให้ผู้ชมที่ได้ฟัง

พระธรรมเทศนาแล้ว เห็นภาพเขียนแสดงเรื่องตามที่ได้รับฟังมา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จะติดหู ติดตาและติดอยู่ในใจ ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น จึงจัดเป็นประสบการณ์ช่วย ในการจดจำ และทำความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ในปัจจุบันได้มีสื่อสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการ ถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ สื่อวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น แต่ก็ยังมีสื่ออีกชนิดหนึ่งที่มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา นั่นก็คือ สื่อจิตรกรรมฝาผนัง ในการเผยแผ่พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ สำคัญอย่างหนึ่งที่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาธรรมที่สำคัญไปยังผู้ดูหรือผู้ชมนับตั้งแต่อดีตกาลจนถึง ปัจจุบัน และเนื้อหาที่นำมาถ่ายทอดมักเป็นนิทานชาดก หรือเป็นพุทธประวัติตอนต่าง ๆ ซึ่ง เป็นการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพุทธปรัชญาทางศาสนาให้แก่ผู้ที่มีโอกาส ได้เข้ามาชมภาพจิตรกรรมฝาผนังจากโบสถ์และวิหารต่าง ๆ โดยจะมีหลักการในการแสวงหา ทศนคติทั้งด้านบวกและด้านลบของผู้ชมที่ได้ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังในสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้ สรรสร้างแบบร่วมสมัยในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นจึงถือได้ว่าผลงานจิตรกรรมเป็นสื่อที่มีคุณค่า ที่ควรศึกษาและอนุรักษ์ไว้ เพื่อให้เราได้อ่านและเข้าใจถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใน สังคมร่วมสมัยต่อไป

แนวคิด ความหมาย และบทบาทจิตรกรรมฝาผนังในฐานะสื่อทางศิลปะ

จิตรกรรม คือ งานศิลปะสาขาหนึ่ง ที่เรียกว่าวิจิตรศิลป์ หรือวิสุทธิศิลป์ หมายถึง ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการสรรค์สร้างของจิตรกร ทั้งความคิด ความบันดาลใจ และ จินตนาการจนเกิดเป็นมโนภาพ และด้วยพลังแห่งสมาธิ ฝีมือ ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏเป็น รูปธรรม อันจะทำให้ผู้ชมรู้สึกได้โดยทางอินทรีย์สัมผัส ที่ทำให้เกิดความประทับใจแห่งศิลปะนั้น และมีผลให้จิตใจเป็นสุขในทางคุณธรรม จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์ นั่นก็คือ จิตรกรรมเป็น เครื่องมือส่งเสริมให้จิตใจสูงขึ้นถ้าจิตรกรรมใดไม่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกปีติยินดีอิ่มเอิบใจหรือ สะเทือนใจแล้วจิตรกรรมนั้นก็ไม่มีคุณค่า ไม่สามารถเรียกว่าเป็นศิลปกรรม หรืออีกทางหนึ่ง หากจิตรกรรมนั้นมีคุณค่า แต่ผู้ชมนั้นเป็นผู้ที่ขาดอินทรีย์สัมผัส ก็ไม่สามารถเกิดความรู้สึก แห่งศิลปกรรมนั้นได้ (วรรณภา ณ สงขลา, 2528:1) จิตรกรรมไทย เป็นมรดกทางศิลปกรรม อย่างหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่งของไทย มีเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งวิธีการเขียน การใช้เส้นและสี มีคติ ความบันดาลใจในการสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากงานจิตรกรรมของชนชาติอื่น จิตรกรรม

ไทยมีลักษณะลีลาการใช้เส้นและสีเส้นที่อ่อนช้อยนุ่มนวลแสดงให้เห็นฝีมือและจินตนาการของชาวไทยแต่ละยุคแต่ละสมัย ทั้งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ ชีวิตสังคม ขนบประเพณี ระบบกษัตริย์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จิตรกรรมไทย จึงเป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา ให้ทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์ ความเบิกบานใจจากความงดงามและสุนทรียภาพอันสูงส่งที่แฝงอยู่ในจิตรกรรมไทย

คำว่า “จิตรกรรมฝาผนัง” หมายถึง ภาพที่เขียนลงบนโครงสร้างอาคาร เช่น ฝาผนัง เพดาน เสา คอสอง ช่อ คาน และบานประตูหน้าต่าง เป็นต้น โดยมากจะพบตามวัดวาอาราม และเขียนภายในพระอุโบสถ วิหาร ศาลา หอไตร กรุในพระเจดีย์ พระปรางค์และกุฏิ เรื่องที่เขียนเป็นพระพุทธประวัติ เทพชุมนุม ไตรภูมิ ชาดก วรรณกรรมทางศาสนา ปรีชาธรรมตำนาน พระราชนิพนธ์ และเหตุการณ์สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ในสังคม การแต่งกายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เป็นต้น ทำให้เกิดสุนทรียภาพในการชม เกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อผู้คนในแต่ละสังคมแต่ละสมัย จากการศึกษาพบว่า มีอาจารย์หลายท่านได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ดังนี้

ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะที่มีความสำคัญในการเผยแพร่ธรรมะโดยมุ่งเน้นให้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาด้วยภาพเป็นหลัก ส่วนความเป็นศิลปะนั้นให้ความสำคัญเป็นรอง ทำให้ได้ชื่นชมทั้งศิลปะ ศรัทธา และจิตวิญญาณในภาพสมชาติ มณีโชติ ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะประจำชาติอีกแบบที่สามารถใช้เป็นประจักษ์พยานแสดงอายุกาลเวลาและวัฒนธรรมของชาติ ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการความเจริญของชาติไทยในยุคสมัยต่าง ๆ ที่ถูกบรรจุถ่ายทอดเป็นเรื่องราวในจิตรกรรมฝาผนังที่เต็มไปด้วยความประสาทมลกลืนได้ดีเยี่ยม ทำให้เกิดความยอดเยี่ยมในด้านสุนทรียรส (ศิลป์ พีระศรี, 2537:244)

อนันต์ ปาณินท์ ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ในพระอุโบสถและวิหารได้สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานเป็นคณะอย่างมีระบบ ซึ่งผู้ประสานงานประกอบด้วยช่างฝีมือแขนงต่าง ๆ เช่น สถาปนิก ผู้ออกแบบโบสถ์ นายช่างตกแต่งภายในพระอุโบสถ ช่างปั้น และช่างเขียน เป็นต้น จิตรกรหรือช่างเขียนจะต้องวางเค้าโครงเรื่องราวของภาพจิตรกรรม วางโครงสร้างของสีและขนาดสัดส่วนของคน สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งประกอบเป็นเรื่องราวที่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสงบรมเย็น และเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุป

จิตรกรรมฝาผนัง หมายถึง จิตรกรรมไทยประเภทหนึ่งที่เขียนผลงานไว้ตามฝาผนัง เพดาน เสา คอสอง ซื่อ คาน บานประตูหน้าต่างในพระอุโบสถ วิหาร หอไตรศาลาการเปรียญ กรุใน พระเจดีย์ พระปรางค์ เป็นต้น เรื่องที่เขียนเป็นเรื่องพระพุทธรูปประวัติ ชาดกเทพชุมนุม ไตรภูมิ วรรณกรรมทางศาสนา ตำนาน เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี วิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น เมื่อพุทธศาสนิกชนได้เข้าสักการะพระพุทธรูปในพระอุโบสถ ได้ชมจิตรกรรมฝาผนัง ทำให้เกิด ความเลื่อมใสศรัทธา เกิดความสงบสุข และระลึกถึงหลักพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า (อนันต์ ปาณินท์, 2559:22)

จิตรกรรมไทยแบบร่วมสมัย (Thai Contemporary Painting) คือ รูปแบบของ จิตรกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้ได้สัมผัสกับความเจริญ ก้าวหน้าของโลกในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา การคมนาคม การพาณิชย์ เป็นต้น ที่เป็น ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต สติปัญญา และเทคนิค ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าทางจิตรกรรม ไทยร่วมสมัย ได้พัฒนาไปตามสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความเป็นอยู่ความ รู้สึกนึกคิด ความนิยมในสังคม สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ใหม่ของวัฒนธรรมไทยอีกรูปแบบ ที่มีคุณค่าเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นแนวทางเดียวกับลักษณะศิลปะแบบตะวันตกในลัทธิต่าง ๆ ตามความนิยมของจิตรกรที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ได้สัมผัสกับศิลปะในแนวยุโรป ทำให้เกิดงานสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากเดิม และพัฒนาเป็นรูปแบบของงานที่ให้อารมณ์ มี บรรยากาศที่เรียบง่าย รูปทรงไม่ซับซ้อน ไม่เน้นรายละเอียด แต่แฝงด้วยอารมณ์ความรู้สึก ของจิตรกรเองประกอบกับสังคมเริ่มมีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้น ส่งผลให้รับรู้ข้อมูล ข่าวสารที่ช่วยให้ความคิดและจินตนาการเปิดกว้าง ผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น งานของ จักรพันธ์ โพธิ์ยกฤตและบัณฑิต ผดุงวิเชียร ผลงานแนวนามธรรม เช่น งานของปรีชา อรุณกะ และชวลิตเสริมปรุงสุข ส่วนจิตรกรรมไทยแนวประเพณีก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ทั้งเรื่องราว ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องราวในพระพุทธศาสนา แต่การวางโครงภาพเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบ ของตะวันตกเขียนแสงเงาที่เหมือนจริงมากขึ้น เช่น งานของมานิตย์ ภู่อารีย์ และประพัฒน์ โยธาประเสริฐ (ภาควิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550:122)

สรุปได้ว่า วิวัฒนาการของจิตรกรรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงศิลปกรรม จากสมัยหนึ่งไปสู่สมัยอื่น ๆ โดยมีความผันแปรอันเกิดจากยุคสมัยเปลี่ยนไปหรือถูก แทรกแซงด้วยความเจริญก้าวหน้าจากซีกโลกอื่น ทำให้ลักษณะรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นเปลี่ยน

ไปจากเดิม ได้แก่ จิตรกรรมไทยแบบประเพณีซึ่งเป็นศิลปกรรมไทยโบราณที่สืบทอดต่อกันมา มีรูปแบบชัดเจนจิตรกรนำเสนอผลงานตามความชำนาญที่ได้ร่ำเรียนมาจากครูช่าง เมื่อเวลาเปลี่ยนไป จิตรกรรมไทยแบบร่วมสมัยได้เข้ามาแทนที่ โดยจิตรกรผู้มีประสบการณ์จากต่างประเทศได้ทำการผสมผสานความรู้ดั้งเดิมเข้ากับเทคนิคใหม่ นำเสนอเป็นผลงานแนวใหม่ที่มีอิสระทางความคิด ความเชื่อและจิตวิญญาณของตนเองเพื่อทำให้การสื่อสารทางผลงานมีนัยธรรมเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

1) จิตรกรรมฝาผนังกับบทบาทสื่อสารทางศิลปะ

แนวคิดเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในฐานะบทบาทสื่อเผยแพร่พุทธธรรมทางศิลปะ มีอยู่ 2 แนวคิด ดังนี้คือ

(1) แนวคิดตามทฤษฎีหน้าที่นิยมของมาลินอสกี (Malinowski) เป็นทฤษฎีหลักในการศึกษา โดยมองว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นผลงานเหล่านี้มิได้เกิดจากการสร้างสรรค์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนสัมพันธ์กับบริบทโครงสร้างของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลผู้นั้นเกิดและเติบโตมาอีกด้วย ฉะนั้นภาพจิตรกรรมนอกจากจะทำหน้าที่ในการตกแต่งอาคารศาสนสถานให้เกิดความงดงามสมบูรณ์ และทำหน้าที่เป็นสื่อในการบอกเล่าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแล้ว ภาพจิตรกรรมยังเป็นเครื่องสะท้อนภาพสังคมในด้านต่าง ๆ ในยุคสมัยที่ศิลปินหรือจิตรกรนั้นอยู่ด้วย โดยเฉพาะแนวความคิดทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงโลกทัศน์ค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม (จุไรรัตน์ จันทรธำรง, 2520:62)

(2) แนวคิดตามทฤษฎีสัญลักษณ์ทางศาสนาของคลิฟฟอร์ด เกียทซ์ (Clifford Geertz) เกียทซ์ได้เสนอว่า ศาสนานั้นเป็นสัญลักษณ์ระบบหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นพาหนะแห่งความสำนึกหรือเป็นความคิดความรู้สึกที่เป็นนามธรรมบางอย่างที่ทำให้เป็นรูปธรรม ระบบสัญลักษณ์นี้สามารถที่จะสร้างบรรยากาศความรู้สึก และแรงจูงใจให้แก่มนุษย์โดยอ้างถึงระเบียบที่ยิ่งใหญ่บางประการเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายปลายทางของการมีชีวิตอยู่ โดยการศึกษาครั้งนี้ได้มองว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทำหน้าที่เป็นสื่อเล่าเรื่องราวทางศาสนานั้น เป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อความชอบธรรม หรือเกิดความชอบธรรมแก่ชนชั้นปกครอง โดยอธิบายถึงเหตุแห่งความแตกต่างของชนชั้นทางสังคม อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่หล่อหลอมให้ประชาชนได้เกิดความตระหนัก ความศรัทธาและคล้อยตามอำนาจแห่งความ

ขอบรมเหล่านั้ ซึ่งกรอบความคิดนี้ ปรีตดา ก่ออนันตกุล ได้นำมาใช้ในการศึกษาในงาน เรื่องภาษาของจิตรกรรมไทยด้วยเช่นกัน (ปรีตดา ก่ออนันตกุล, 2536:18)

2) กระบวนการถ่ายทอดคติความเชื่อผ่านสื่อจิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธเป็นงานเขียนขนาดใหญ่ อยู่บนบาน ถูกสร้างขึ้น มาเพื่อประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา นิยมเขียนมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีคุณค่าทางจิตรกรรม โบราณคดีประวัติศาสตร์ และคติความเชื่อ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติที่ควรได้ รับการดูแลรักษาไว้ ความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้

(1) ความสำคัญในมูลเหตุของการสร้าง คือ

(1.1) เป็นการยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนามีความต่อนหนึ่งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงอธิบายไว้ว่า “การเขียนฝาผนังวัด และวังคูมีหลักฐานโบราณต่างกัน การเขียนในวัดเพื่อจะจงใจให้คนเกิดความเลื่อมใสพระพุทธ ศาสนา”

(1.2) เป็นเครื่องประดับตกแต่งอาคารหรือสถาปัตยกรรมให้งดงาม และ เพิ่มความสำคัญให้มากขึ้น โดยในสมัยโบราณนั้นวัดเป็นศูนย์กลางของวิชาการหลายแขนง ผู้ ถ่ายทอดวิชาการ คือ พระสงฆ์ ส่วนศิษย์ คือ สามเณรหรือภิกษุที่บวชเรียน การอยู่ในวัดเป็น เวลานานทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาภายใต้จิตสำนึก เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถได้พบพระ ประธานที่มีอาการสงบนิ่งแล้วยังได้พบจิตรกรรมฝาผนังที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ หรือชาดกที่ประดับไว้รอบผนัง ได้อาศัยภาพเหล่านี้ศึกษาหาความรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจใน พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

(1.3) เป็นสื่อประกอบคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อพุทธศาสนิกชนได้ ฟังพระธรรมเทศนาแล้วหันมาชมจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นธรรมกถึกจะเกิดความซาบซึ้ง อัน เป็นการน้อมนำไปประพฤติแต่สิ่งที่เป็นบุญกุศล เพราะจิตรกรรมฝาผนังได้ชื่อว่าเป็นจิตร ภาษาคือ ภาพจิตรกรรมเป็นภาษาที่คนทั้งหลายสามารถเข้าใจ และรู้เรื่องโดยไม่ต้องศึกษา หรือมีประสบการณ์มาก่อน

(1.4) เป็นการแสดงออกซึ่งฝีมือและอารมณ์ของจิตรกรโบราณ เห็นได้ว่า จิตรกรได้ถ่ายทอดสถานภาพของบุคคลระดับชั้นต่าง ๆ กันโดยมีความแตกต่างกันเรื่องสีและ เครื่องแต่งกายตลอดจนการถ่ายทอดลักษณะของป่าเขาลำเนาไพร บ้านเรือน พระราชวัง ล้วน

ถูกบันทึกในจิตรกรรมฝาผนังทั้งสิ้น (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2525:23)

(2) ความสำคัญในเรื่องความศรัทธา จิตรกรเขียนด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยมีจุดหมายอยู่ที่ผลบุญกุศลเป็นสำคัญ ดังนั้นผลงานที่เป็นผลสำเร็จออกมาจึงเป็นการบรรยายบันทึกความจริงโดยไร้สิ่งอื่นใดเคลือบแฝง แสดงว่าหลักฐานจากจิตรกรรมฝาผนังเป็นความจริงที่เชื่อถือได้

(3) ความสำคัญในการบันทึกเรื่องราวร่องรอยในอดีต เป็นการถ่ายทอดด้วยวิธีสังเคราะห์ (Synthetic art) จิตรกรได้นำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวมาถ่ายทอดในภาพที่เขียน เช่นวิถีชีวิตประจำวันที่ทำให้เห็นรูปแบบสังคมในอดีต และการถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่น (Nationalism) คือ ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่อยู่รอบตัวจิตรกร จะถูกบันทึกลงบนจิตรกรรมฝาผนังเช่น การเขียนพระพุทธประวัติให้มีลักษณะเป็นไทยทั้งการแต่งกายและรูปร่างหน้าตา

(4) ความสำคัญเป็นเครื่องกล่อมเกลาคิดใจ เรื่องทางพระพุทธศาสนาเป็นคติธรรมช่วยเตือนใจคนให้ปฏิบัติตามสิ่งที่เหมาะสม มุ่งสอนสั่งธรรมเป็นสำคัญและเป็นของคู่โลก คติธรรมชาดกสะท้อนให้เห็นเรื่องหลักกรรม ภาพไตรภูมิช่วยเตือนสติคนในเรื่องดีชั่วเรื่องของวัฏจักรชีวิต

(5) ความสำคัญที่เป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญของชาติ เป็นหลักฐานบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงความเจริญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการจดบันทึกความรู้สึกและปัญญาของมนุษย์ จึงถือเป็นทรัพยากรของชาติที่มีประโยชน์ในการนำไปศึกษาหาความรู้ และควรทำการอนุรักษ์ดูแลรักษาอย่างจริงจังเพื่อให้อยู่กับชาติไทยสืบไป

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช เกี่ยวกับ “ความศรัทธาของจิตรกรที่มีต่อการสร้างงานด้านพุทธศิลป์” อาจารย์ได้ให้ความเห็นว่า การสร้างงานศิลปะนั้นเริ่มแรกต้องมาจากความมุ่งมั่นของญาติโยมก่อน จากนั้นจิตรกรจึงศึกษารายละเอียดให้ลึกซึ้งถี่ถ้วน การออกแบบงานศิลปะต้องเน้นความงามที่ดูสะอาด สงบ สว่าง ซึ่งเป็นไปตามหลักคำสอนเรื่องศีล สมาธิ ปัญญาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นงานพุทธศิลป์จึงมีความสวยงามเป็นเป้าหมายบวกกับศรัทธาในพระพุทธเจ้าของจิตรกรที่ต้องการสร้างงานเพื่อกล่อมเกลาคิดใจของผู้ชมให้เห็นถึงความงดงามของชีวิต ทำให้จิตใจใสกระจ่างขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้อาจารย์ยัง

ได้กล่าวว่า งานศิลปกรรมไทยสาขาจิตรกรรมส่วนใหญ่เป็นภาพประกอบแบบแบนๆ เขียนต่อเนื่องเป็นการบันทึกเรื่องราวในบุคคลหรือสัตว์ จะไม่มีลักษณะที่เป็นสามมิติ ถ้ามีการพัฒนาให้เกิดความประสานกลมกลืนในงานชิ้นน่าจะทำให้เกิดความตื่นลึกลับมากยิ่งขึ้น แต่ต้องไม่เสียความเป็นศิลปกรรมไทย (พรศิลป์ รัตนชูเดช, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2564)

จากการสัมภาษณ์พระครูธีรสุตพจน์, ดร. (พระมหาสง่า ธีรสุวโร, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2564) เกี่ยวกับ “ความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธในสังคมไทย” พระอาจารย์ได้ให้ความเห็นว่า จิตรกรรมฝาผนังของไทยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีจุดเริ่มต้นมาจากภาพแกะสลักตามผนังถ้ำในประเทศอินเดีย และสืบทอดต่อมาจนทำให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น เป็นการประกาศเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าให้คนได้ประจักษ์รับรู้ คนสมัยโบราณส่วนมากไม่รู้หนังสือ การศึกษาธรรมะอาจมาจากการชมจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถด้วยตนเอง หรือจากการบอกเล่าของพ่อแม่ผู้ใหญ่นั้น น่าสังเกตว่าคนสมัยก่อนไม่รู้หนังสือแต่รู้ธรรมะได้ แต่คนปัจจุบันรู้หนังสือแต่เข้าใจธรรมะได้ยาก ซึ่งในสมัยโบราณวัดเป็นศูนย์รวมของการศึกษา เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่ชาวบ้านไปเป็นประจำ พ่อแม่จะเล่าเรื่องพระพุทธประวัติผ่านภาพเขียนบนผนังภายในโบสถ์ให้ลูกฟังเรื่อย ๆ จากตอนง่ายก่อนจนลูกเกิดความซาบซึ้งในพุทธจริยวัตรของพระพุทธเจ้า และดำเนินชีวิตตามรอยพระบาทของพระพุทธองค์ แต่ในปัจจุบันการเล่าเรื่องทางพระพุทธศาสนาผ่านจิตรกรรมฝาผนังได้ขาดตอนลงอาจเกิดจากคนทั่วไปให้ความสนใจน้อยลง จึงเหลือเพียงกลุ่มทัศนศึกษาที่ครูอาจารย์พาลูกศิษย์ไปชมพร้อมอธิบายในรายละเอียดให้ฟัง ซึ่งบุคคลทั่วไปไม่มีโอกาสได้ฟังการบรรยาย จึงน่าจะเป็นเหตุให้ขาดทักษะในการชมจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

(6) กระบวนการถ่ายทอดคติความเชื่อผ่านสื่อจิตรกรรมฝาผนัง ภาพจิตรกรรมไทยเป็นผลงานซึ่งถูกสร้างสรรค์ขึ้นภายในบริบทของสังคม ดังนั้นผลงานที่ช่างได้แสดงออกมานั้น จึงย่อมที่จะมีการสอดแทรกสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ตลอดจนความคิดความเชื่อต่าง ๆ ในยุคสมัยนั้นลงไปในงานด้วยไม่มากก็น้อย และถึงแม้ว่าภาพจิตรกรรมไทยนี้จะมีวัตถุประสงค์หลักที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาหรือเป็นพุทธบูชาแต่กระนั้นภาพจิตรกรรมก็ยังสื่อให้เราทราบถึงความเชื่อในสังคมในเวลานั้นด้วยเช่นกัน

การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะอีกแบบหนึ่ง โดยธรรมชาติของศิลปะแล้วไม่ว่าศิลปินจะแสดงเรื่องราวอะไรเป็นจุดสำคัญของเรื่องก็ตาม แต่จะมีอยู่ 2 ประการ ที่แฝงอยู่ในผลงานอันเป็นประสบการณ์เดิมที่ถูกแสดงออก คือ

(6.1) การถ่ายทอดด้วยวิธีการสังเคราะห์ ซึ่งศิลปินจะนำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเองถ่ายทอดลงในภาพที่ตนสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้เราจะพบได้ว่าจะเป็นภาพพุทธประวัติหรือภาพชาดกก็ตาม ภาพจะแสดงเรื่องราวชีวิตประจำวันของชาวบ้านสามัญชนธรรมดาประกอบด้วย เช่น การทำมาหากิน การค้าขาย ซึ่งทำให้เราได้ศึกษารูปแบบของสังคมในอดีตได้

(6.2) การถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่นนิยมหรือชาตินิยม ในกรณีนี้เราจะทราบได้จากลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนได้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวศิลปินจะเป็นประสบการณ์เบื้องต้นที่ถูกบันทึกลงบนจิตรกรรมฝาผนังอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ตามพุทธประวัตินั้นเป็นเรื่องราวที่เกิดในประเทศอินเดีย องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นชาวอินเดียโดยเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่เมื่อพิจารณาจากจิตรกรรมฝาผนังของไทยแล้วเห็นได้ว่า ช่างได้เขียนพุทธประวัติ ให้มีลักษณะเป็นไทยทั้งการแต่งกาย รูปร่าง หน้าตา

3) รูปแบบและเรื่องราวภาพจิตรกรรมฝาผนังทางพุทธศาสนา

ลักษณะรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธศาสนาที่เด่นและสำคัญ มีอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณีที่สะท้อนความเป็นชนชาติไทย คือ ลักษณะงานศิลปะที่สร้างตามแบบมโนคติหรืออุดมคติที่มีลักษณะเน้นคุณค่าทางการเห็นเชิงเส้น (Liner quality) มากกว่าคุณค่าเชิงน้ำหนัก (Painterly quality) ที่ประดิษฐ์สร้างอย่างมีรายละเอียดประณีตบรรจงต้องอาศัยทักษะฝีมือสูงให้ความรู้สึกละเอียดที่สะท้อนปัจเจกลักษณ์ (Individuality) ของช่างศิลป์แล้วยังให้ลักษณะที่เป็นบุคลิกไทยซึ่งครอบคลุมด้วยความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงไม่นิยมให้เหมือนธรรมชาติแต่จะเป็น “รูปลักษณ์แห่งมโนคติ” ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธจึงมีลักษณะเป็นศิลปะแบบอุดมคติ โดยมีการจัดองค์ประกอบ 2 มิติ ที่มีลักษณะเด่น ดังนี้

(1) สามารถแสดงภาพได้หลายตอนบนผนังเดียวกัน สามารถเน้นจุดสนใจได้หลายจุดและแสดงเรื่องราวได้ละเอียดมากน้อยตามขนาดของผนัง

(2) สามารถสร้างจินตนาการตามเรื่องราวได้กว้างกว่าที่ตาเห็น คือ การจัดภาพเพียงเล็กน้อยก็สามารถทำให้ผู้ชมทราบเรื่องราวโดยสมบูรณ์คล้ายเห็นเมืองทั้งเมือง ป่าทั้งป่า และยังสะท้อนให้เห็นถึงจารีตประเพณีของผู้คนในยุคสมัยนั้นอีกด้วย (กรมศิลปากร, 2547:12)

(3) สามารถทำให้ภาพแบบ 2 มิติ สร้างความกลมกลืนระหว่างคุณค่าทางเรื่องราว (Subject Value) กับคุณค่าทางรูปทรง (Form Value) และสามารถแสดงจุดสำคัญของเรื่องราวที่คนทั่วไปเห็นแล้วเข้าใจได้ง่าย ทำให้คุณค่าของจิตรกรรมไม่ติดอยู่กับรูปแบบที่เป็นจริง ความรู้สึกของภาพจะนำไปถึงหลักปรัชญา และคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวโดยสรุป ลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ หมายถึง จิตรกรรมฝาผนังที่เขียนภายในพระอุโบสถ วิหาร เป็นต้น เรื่องราวที่เขียนจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นจากการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ลักษณะของจิตรกรรมเชิงพุทธนั้นเป็นแบบอุดมคติที่จิตรกรใช้ความสามารถในการสร้างผลงานจากเส้นจำนวนมากที่เขียนขึ้นอย่างละเอียดประณีต และจัดวางบนผนังที่กว้างใหญ่ เขียนเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ชาดกปริศนาธรรม เป็นต้น พุทธศาสนิกชนที่เคยเรียนเคยฟังเรื่องราวเหล่านั้น เมื่อได้เห็นภาพจิตรกรรมก็ทำให้จำได้หมายรู้ และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติให้เกิดความสุขใจต่อไป

การใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ในการเผยแผ่พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย

1) บทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย

บทบาทสื่อที่ผ่านรูปแบบภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น จัดเป็นยุคทองแห่งจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณีภาพจิตรกรรมที่เขียนในพระอุโบสถ พระวิหาร พระที่นั่งในรัชกาลที่ 1,2,3 เป็นรูปแบบจิตรกรรมประเพณี จิตรกรจะใช้สีหลายสีพื้นหลังภาพใช้สีที่ปิดทองให้สวยงาม จิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ที่สำคัญที่ปรากฏในกรุงเทพมหานคร เช่น จิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จิตรกรรมฝาผนังพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ วัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดดุสิตาราม จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดบางยี่ขัน จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดดาวดึงส์ จิตรกรรมฝาผนังพระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม จิตรกรรมตามพุทธสถาน พระที่นั่ง หรือจิตรกรรมฝาผนังตามวัด ดังกล่าวเป็นจิตรกรรมฝีมือชั้นสูง โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ริมคลองบางกอกน้อย วาดโดยครูคงแป๊ะและครูทองอยู่ หรือหลวงวิจิตรเจษฎาวาดรูปทศชาติ เป็นช่วงฝีมือชั้นครู สมัยรัชกาลที่ 3 จึงถือว่าเป็นต้นแบบจิตรกรรมฝาผนังแบบ

ประเพณี รูปแบบศิลป์ การวางตำแหน่งภาพ การเลือกเรื่องอย่างมีแบบแผน จนเป็นคตินิยมในการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วิหาร ในสมัยต่อมา

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (ศิลป์ พีระศรี, 2502:20) กล่าวในวิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังไทย ท่านแบ่งจิตรกรรมฝาผนังไว้ 5 แบบ ตามเรื่องที่เขียนภาพจิตรกรรมร่วมสมัย คือ

(1) แบบคลาสสิกเกี่ยวกับเรื่องเหวตาและนิยายต่าง ๆ รูปภาพเจ้านายจะเขียนภาพอย่างสวยงาม ลักษณะท่าทาง คงได้แบบมาจากท่านาฏศิลป์

(2) แบบคลาสสิก เกี่ยวกับตัวละครในวรรณคดี มีเรื่องรามเกียรติ์ ใบหน้าของบุคคลแต่ละคน จะแสดงถึงความคิดจิตใจของบุคคลนั้น ๆ

(3) นักดนตรี นางรำ ข้าราชการสำนัก และบรรดาชนชั้นสูง จะมีลักษณะตามชั้นของตนและวาดขึ้นแบบคลาสสิกหรือแบบชีวิตจริง

(4) ประชาชนธรรมดาจะแสดงภาพตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะไทยการวาดภาพแบบนี้จะเห็นถึงความสนุกรื่น ซึ่งเป็นิสัยของคนไทย

(5) ภาพนรก ก็เขียนตามชีวิตที่เป็นจริงเช่นเดียวกัน ณ ที่นี้ ข่างได้วาดภาพการลงโทษอย่างพิลึกที่สุด และแสดงส่วนเกินความเป็นจริงของร่างกายมนุษย์เท่าที่จะคิดขึ้นได้สำหรับองค์ประกอบการเขียน

จิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยมีการจัดออกเป็น 3 แบบดังปรากฏให้เห็นจากจิตรกรรมฝาผนังต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

แบบที่ 1 เป็นแบบจิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จากส่วนล่างของฝาผนังขึ้นไปจนถึงขอบบนหน้าต่าง จะเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดกต่าง ๆ ส่วนบนของผนังจะเขียนภาพเทพชุมนุมซ้อนกันอยู่ 3-5 แถว (ทรงศนันท์ ชินศิริพันธุ์, 2543:50)

แบบที่ 2 เป็นภาพที่เขียนในพระอุโบสถวัดดุสิตาราม คือ ส่วนล่างของฝาผนังด้านข้างจะประดับด้วยภาพเขียนเช่นเดียวกับแบบที่ 1 ส่วนบนจะเป็นภาพเทพชุมนุม ผนังด้านหน้าพระประธานนั้น จะประดับด้วยภาพเขียนเรื่องมารผจญขนาดแตกต่างจากรูปอื่นทั้งหมด ขนาดสูงประมาณ 20-30 เซนติเมตร ภาพมารผจญจะมีขนาดเท่าตัวบุคคลจริง ๆ หรือบางครั้งก็ใหญ่กว่าคนจริงด้วยซ้ำ ฝาผนังด้านหลังพระประธานวาดภาพเป็นเรื่องไตรภูมิ

แบบที่ 3 แบบนี้ก็เป็นเช่นเดียวกับในพระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม คือพื้นผนังทั้งหมดประดับไปด้วยภาพเขียนต่าง ๆ กัน จะเขียนภาพเหล่านี้ติดต่อกันไปโดยไม่แบ่งและแยกออกเป็นส่วนเป็นตอนเลย

2) บทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบใหม่ที่ตรงกับข้ามกับรูปแบบดั้งเดิม

งานจิตรกรรมฝาผนังของไทยในสมัยโบราณนั้น เป็นจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณี ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังของโบสถ์ หรือวิหารแล้ว ยังมีการเขียนภาพจิตรกรรมกระดาดอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นการเขียนภาพด้วยสีฝุ่นบนกระดาดสมุดไทย หรือสมุดข่อย การเขียนภาพบนสมุดข่อย เป็นการเขียนภาพ เพื่อขยายความตามบันทึกในสมุดข่อย เช่น ไตรภูมิพระร่วง หรือเรื่องราวทางช่างเอง เช่น ตำราการปลูกสร้างบ้านเรือน ตำรายา ตำราการจับเส้น ตามแบบแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น การเขียนภาพจิตรกรรมบนสมุดข่อย เท่าที่ยังค้นพบในปัจจุบัน มีทั้งฝีมือช่างพื้นบ้าน (ศิลป์ พีระศรี, 2537:253) ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ไปจนถึงช่างฝีมือ ซึ่งแสดงรูปแบบเส้นและสีที่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามกระบวนการเขียนภาพจิตรกรรมจิตรกรรมไทยแบบประเพณี ซึ่งในสมัยโบราณเขียนบนผนังโบสถ์หรือวิหารนั้น เป็นภาพจิตรกรรมในลักษณะ 2 มิติ ระบายสี และตัดเส้น ลักษณะของการใช้สีโดยรวมของจิตรกรรมฝาผนัง เป็นไปตามยุคสมัย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทย สมัยอยุธยา จะใช้สีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่สีโดยรวมออกสีแดง ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ จะใช้สีมากขึ้น เพราะมีสี ซึ่งได้รับมาจากต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น และยุโรป ทำให้โครงสร้างของสีในภาพมีลักษณะสดใส และมีจำนวนสีที่ใช้มากขึ้น และยังนิยมปิดทองคำเปลวในส่วนต่าง ๆ ของภาพ ให้แวววาว และสวยงามการแสดงออกทางอารมณ์ของเรื่องราวในภาพ นอกจากจะแสดงด้วยสีเส้นต่าง ๆ ประกอบกันแล้ว ยังสามารถแสดงออกด้วยท่าทาง ขององค์ประกอบในภาพ เช่น คน สัตว์ หรือลักษณะการวางองค์ประกอบของกลุ่มคนหรือสัตว์ เช่น กองทัพช้าง ม้า หรือลักษณะของนางฟ้า เทวดา นางรำต่าง ๆ ลักษณะการแสดงท่าทางของคนหรือสัตว์ ช่วยทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกไปตามเรื่องราวได้ ช่างเขียนไทยมีความพยายามที่จะถ่ายทอดอารมณ์ของช่าง และลีลาของภาพ ให้แสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์

โดยปกติความเคลื่อนไหวทางศิลปวัฒนธรรมย่อมไม่หยุดนิ่ง จากสังคมหนึ่งถ่ายทอดให้อีกสังคมหนึ่ง วัฒนธรรมทางตะวันตกแผ่อิทธิพลมาทางตะวันออก งานจิตรกรรมทางตะวันออก ก็ได้รับอิทธิพลของจิตรกรรมทางตะวันตก อิทธิพลนี้มีส่วนทำให้งานจิตรกรรม

ของทางตะวันออกเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งทางความคิด และวิธีการต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัด คือ งานจิตรกรรมของทางตะวันออก แต่เดิมนั้นศิลปินเขียนภาพตามอุดมคติ มากกว่าที่จะยึดถือหลักข้อเท็จจริงตามธรรมชาติ เช่น การจัดองค์ประกอบการเขียนภาพคนและสัตว์ มักเขียนตามความรู้สึกนึกคิดของช่าง และเขียนเป็นลักษณะ 2 มิติ แต่เมื่อได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมตะวันตก ซึ่งเขียนภาพให้แสงเงา และวิธีการเขียน ที่แสดงออกในลักษณะ 3 มิติ การเขียนภาพจิตรกรรมของไทย ก็เริ่มมีการนำลักษณะเหล่านี้มาใช้ เช่น การเขียนภาพคนให้ถูกต้องทางกายวิภาค และการเขียนภาพตามหลักของทัศนียวิทยา เป็นต้น

ในการพัฒนางานจิตรกรรมร่วมสมัยนั้น การแลกเปลี่ยนความรู้ การแสดงผลงาน สร้างสรรค์ และการวิจารณ์งาน เป็นองค์ประกอบสำคัญ ของการพัฒนาการสร้างสรรค์ ของแต่ละบุคคล การส่งเสริมคุณค่าของงานจิตรกรรมร่วมสมัยให้ได้มาตรฐาน จำเป็นต้องมีการแสดงผลงานต่อสาธารณชน ดังนั้นสถานที่แสดงผลงาน หรือหอศิลป์ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อวิวัฒนาการของงานจิตรกรรมร่วมสมัยรวมทั้งการเผยแพร่ และการจัดประกวดผลงานจิตรกรรมก็เช่นเดียวกัน เพราะทำให้ได้เห็นผลงานในแนวความคิดต่าง ๆ เปรียบเทียบกันซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ผู้ผลิตงานสร้างสรรค์ มีพลังในการสร้างสรรค์ต่อเนื่องกัน และมีความตั้งใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

3) ทัศนคติของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่

จิตรกรรมฝาผนังนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะในสมัยต่าง ๆ แล้ว ยังมีคุณค่าและความสำคัญด้านศิลปะ ด้านประวัติศาสตร์ โดยที่สามารถศึกษาประวัติความเป็นมาของประเทศไทยและความเป็นมาทางพระพุทธศาสนาโดยศึกษาผ่านสื่อจิตรกรรมเหล่านี้ โดยที่ภาพเหล่านี้ยังแฝงไปด้วยปริศนาธรรม และประวัติของพระพุทธศาสนา เช่น เกี่ยวกับแนวคิดด้านไตรภูมิ ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระธรรมราชาลิไททรงนิพนธ์ขึ้นมาในสมัยสุโขทัย เพื่อต้องการพยายามที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับการสร้างโลก ธรรมชาตินอกจากนี้ แนวคิดทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดต่าง ๆ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้สื่อหลักธรรมออกมาให้รับรู้และเข้าใจ เช่น การเล่าเรื่องของพระอรุณเวลกัสสปะภาพนี้ได้สื่อเรื่องพรหมวิหารธรรม อันเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ใช้ปกครองดูแลบริวารให้มีความสุขซึ่งประกอบด้วย ความมีเมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของงานวิจัยพระพงศ์ศักดิ์ อภิขุชโว

(รุ่งสง) ได้กล่าวว่า (พระพงศศักดิ์ อภิชาโว (รุ่งสง), 2537:52)

พุทธศาสนิกชนที่ให้ความสนใจในบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ที่ได้เข้าไปชมหรือสัมผัสจะอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ บทบาทด้านแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความพยายามในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป และบทบาทด้านสนับสนุนภาพจิตรกรรมให้มีความสำคัญในการเผยแผ่ธรรมให้มากกว่านี้ยิ่งขึ้น จากข้อมูลดังกล่าวเหมือนกับเหตุผลในประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากให้ความสำคัญภาพจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในระดับมาก คือ เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังในปัจจุบันถูกลดบทบาทเหลือแค่ทางด้านศิลปะเท่านั้นนอกจากนี้ เพราะการวาดภาพจิตรกรรมนี้ เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เกิดขึ้นจากคติความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา คำสั่งสอนและหลักธรรมในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้กระทำความดีละเว้นความชั่ว จึงนิยมสร้างบุญกุศลเพื่อเป็นพุทธบูชาเป็นการสะท้อนแนวคิดพฤติกรรมจากเหตุผลดังกล่าว กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจารณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย การรับรู้ในเนื้อเรื่องและหลักธรรมของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สื่อได้อย่างเข้าใจ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสามารถนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

จุดมุ่งหมายของการใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่กับการเผยแผ่พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย

จุดมุ่งหมายของการใช้สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่กับการเผยแผ่พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัยของพุทธศาสนิกชนที่ได้สอบถามและนำมาวิเคราะห์นั้น มีความคิดเห็นว่า สื่อจิตรกรรมฝาผนังมีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า สื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเพียงแค่เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเท่านั้น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความพยายามในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ส่วนผู้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างมากมีความคิดเห็นว่า สื่อพุทธจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบใหม่ ๆ นั้นต้องมีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนาในเรื่องของพุทธจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธ

ศาสนาให้เป็นตัวขับเคลื่อนสิ่งที่แสดงถึงความพยายามในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ภาพทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมไปกับเรื่องราวที่น่าเสนอบนฝาผนังได้อย่างดี ภาพจิตรกรรมเหล่านี้ควรสนับสนุนให้มีความสำคัญในการเผยแพร่ธรรมให้มากกว่านี้ยิ่งขึ้น และภาพพุทธจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพที่ดูเพื่อความสวยงาม และมีมิติชวนให้มอง หรือชวนให้คิดตาม ในเนื้อหาของภาพ เพื่อการสื่อสารของตัวภาพในปัจจุบันให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก พบว่า

1) อัตลักษณ์ของสาร ประกอบด้วย (1) สารภายใต้บริบทด้านสังคม (2) สารภายใต้บริบทด้านวัฒนธรรม (3) สารภายใต้บริบทด้านการเมืองการปกครอง

2) อัตลักษณ์ของผู้รับสาร กล่าวถึงประโยชน์ของการรับสารในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ หรืออานิสงส์ในการฟังธรรม และหลักในการฟังธรรม 5 ประการ คือ (1) ไม่นึกหมั่นในเรื่องที่เขาพูด (2) ไม่นึกหมั่นผู้พูด (3) ไม่นึกหมั่นตัวเอง (4) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ฟังโดยมีจิตหนึ่งเดียว และ (5) มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ ดังนั้น ในการสื่อสาร ผู้ส่งสารและผู้รับสาร จะสื่อสารได้มีประสิทธิภาพ จะต้องมีความตั้งใจที่ดีต่อตนเอง ต่อคู่สื่อสาร และต่อเนื้อหาสาร

3) อัตลักษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีอยู่ 3 ช่องทาง คือ (1) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อบุคคลในแบบมุขปาฐะ (2) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อสังคมวัฒนธรรม และ (3) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อการเมืองการปกครอง

ดังนั้น การสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาแล้วเป็นหลักการที่ล้าลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลักคำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคลอื่น ๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และโลก คงไว้ซึ่งสันติสุข และประเดินเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแพร่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา

ประเด็นที่ 1 บทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนส่วนมากมีความเห็นในแนวทางเดียวกัน คือ มีความเห็นว่า ภาพ

จิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ในวัดต่าง ๆ มีบทบาทมากในการนำเสนอเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากภาพจิตรกรรมส่วนมากเป็นภาพที่สื่อให้เห็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในพุทธประวัติ รวมถึงภาพชาดกอันเป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่นิยมนำมาเขียนมาก เช่น เวสสันดรชาดก ภาพบางส่วนก็สื่อให้เห็นนามธรรม หรือสื่อถึงคำสอนที่ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น นิพพาน นรก สวรรค์ เป็นต้น แม้ภาพเหล่านั้นจะเกิดขึ้นตามจินตนาการของจิตรกรเองก็ตาม ภาพจิตรกรรมรูปแบบใหม่นอกจากจะเป็นภาพเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีภาพอีกหลายแห่งวาดบรรยายถึงวิถีชีวิตของคนในยุคนั้น ๆ หรือเป็นภาพประวัติศาสตร์ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ โดยมากเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ ภาพอีกประเภทหนึ่งที่นิยมนำมาวาดกันมากตามวัดต่าง ๆ คือ ภาพที่เกี่ยวข้องกับตำนานและนิทาน ตำนานส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ส่วนใหญ่ไม่มีมาในพุทธประวัติ ส่วนนิทานที่นิยมมากที่สุดคือเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งผู้ที่รับชมอาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ แต่บางสถานที่อาจจะมีเครื่องมือที่จะเชื่อมโยงไปยังข้อมูล อาทิ แอปพลิเคชันต่าง ๆ คิวอาร์โค้ด เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 บทบาทในแง่ของการมีอิทธิพลชักจูง โน้มน้าวจิตใจให้เกิดความคิดและปฏิบัติตามหลักธรรม พุทธศาสนิกชนแสดงความคิดเห็นเฉลี่ยกันไประหว่างมีอิทธิพลมากปานกลาง และน้อย พุทธศาสนิกชนที่เห็นว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่มีอิทธิพลมากในการโน้มน้าวให้เกิดความคิดและปฏิบัติตามหลักธรรม ให้เหตุผลว่าเนื่องจากมันเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง คือ ภาพที่เห็นได้ จึงทำให้เข้าใจง่ายกว่าการอ่านหนังสือหรือฟังบรรยายเหมือนสุภาจิตที่ว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” เช่น ภาพนรก-สวรรค์ ใครเห็นก็รู้สึกได้ทันทีว่า ถ้าทำกรรมชั่วก็ต้องทนทุกข์ทรมานในนรกทำให้รู้สึกเกรงกลัวต่อบาป ถ้าทำกรรมดีจะได้เสวยสุขในสวรรค์ ก็รู้สึกอึดใจในความดีที่ได้ทำ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ คือ ศิลปะที่ประยุกต์ให้มีตัวละครที่ชวนให้ผู้รับชมมีจิตใจที่ต้องการชม ซึ่งก็หมายถึง การจะสื่อให้เข้าใจได้ต้องขึ้นอยู่กับภาพและคนดู นั่นคือ ภาพต้องวาดบรรยายให้คนเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็นนามธรรม หรือซับซ้อนจนเกินไป (ต้องแฝงด้วยสิ่งเร้า อาทิ ตัวการ์ตูน ภาพคนในปัจจุบัน สัตว์สิ่งของในปัจจุบัน) เพราะจะทำให้คนดูที่ไม่มีพื้นฐานในทางศาสนาจะไม่ได้อะไร นอกจากความเพลิดเพลินในเชิงศิลปะที่สำคัญ คือ ภาพต้องดึงดูดคนให้ดู มีเอกลักษณ์ให้ชวนมอง อาจจะเน้นความสวยงามหรือสีสันเป็นตัวโน้มน้าวคน ส่วนคนดู ถ้าดูในเชิงศิลปะอย่างเดียว ไม่ได้เข้าใจสิ่ง

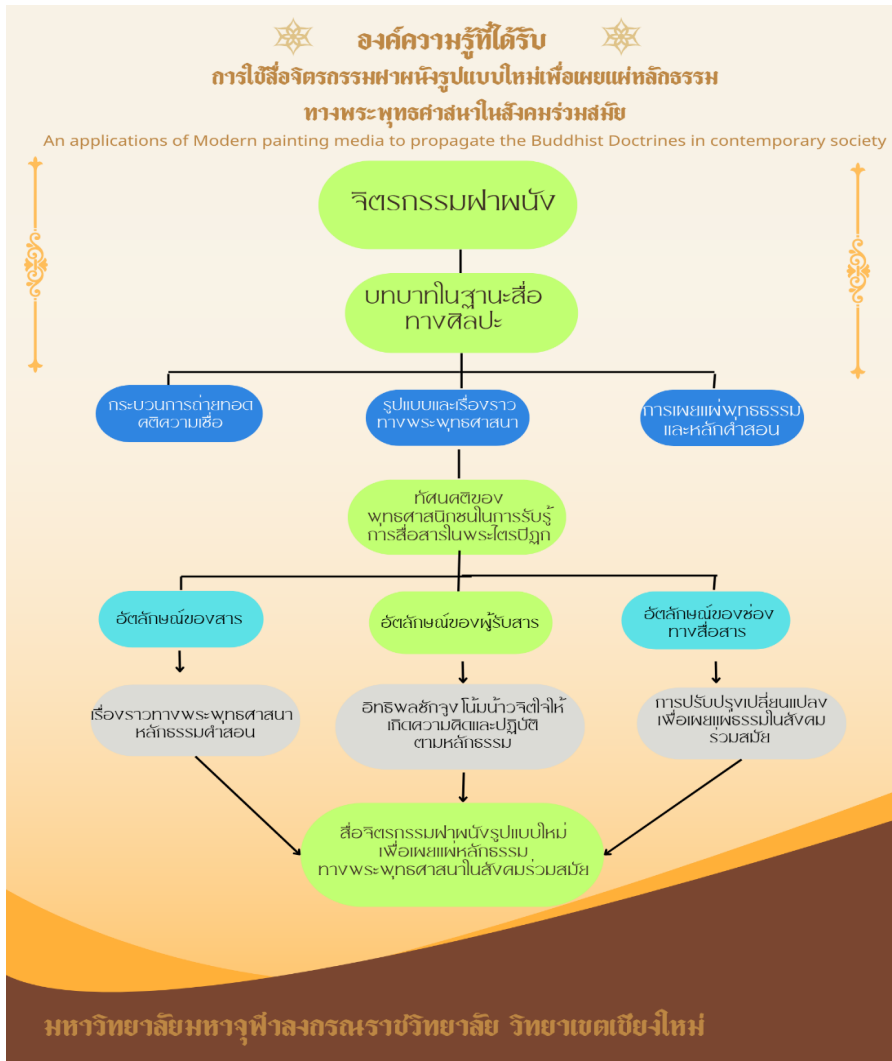
ที่ภาพหรือจิตรกรต้องการสื่อก็ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากภาพจิตรกรรม

ประเด็นที่ 3 จิตรกรรมฝาผนังกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อเผยแพร่ธรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีอยู่เดิมนั้น ไม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพียงแต่ควรมีการซ่อมแซมภาพส่วนที่เสียหายไปด้วยกรรมวิธีที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อไม่ให้เนื้อหาของภาพขาดตอนไป เราควรอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไปได้ดูให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ประจำพระพุทธศาสนาและประเทศไทย แต่ก็อาจมีการเสนอแนวคิดรูปแบบใหม่ ว่า ควรปรับปรุงให้ภาพจิตรกรรมมีสิ่งดึงดูดใจให้คนดูมากกว่านี้ ด้วยการใช้สีที่มีความสวยงามและมีสีสันมากกว่านี้ นอกจากนี้อาจใช้วิธีนำเสนอภาพจิตรกรรมรูปแบบใหม่ด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การทำหนังสือ การทำสไลด์ฉาย เป็นต้น อย่างน้อย ๆ ก็ควรจะมีคำบรรยายภาพติดไว้เพื่อช่วยให้การดูภาพมี อรรถรสและเข้าใจความหมาย หรืออาจมีผู้บรรยายประจำจุดต่าง ๆ หรือสื่อทางโซเชียลฯ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่นั้นมีบทบาทในแง่ของอิทธิพลในการชักจูงใจ โน้มน้าวใจของผู้ชมนั้นให้เข้าใจในความคิดและการปฏิบัติตามหลักธรรมมากพอสมควร เพราะภาพแต่ละภาพนั้นสามารถที่จะสื่อธรรมได้ในตัวของมันเอง เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง อัครสาวก 41 องค์ เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้ง 41 ผู้เป็นเลิศ (เอตทัคคะ) มีคุณสมบัติด้านศีล สมาธิ ปัญญา แตกต่างกันไปตามความเชี่ยวชาญ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างปฏิบัติได้จาก 41 วิธี นอกจากนี้ยังทำให้สะท้อนชีวิตของสังคมสมัยพุทธกาล เป็นต้น ส่วนลักษณะของคนในภาพวาดและที่อยู่อาศัย วัด วัง จิตรกรได้สื่อออกมาจากวิถีชีวิตจริงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่จะประยุกต์รูปแบบใหม่แบบผสมผสานเพื่อการสื่อสารที่ง่ายขึ้น และแอบแฝงด้วยหลักธรรม ซึ่งมีทั้งคนไทย และชาวต่างชาติ รวมอยู่ในภาพเพื่อการชวนชมดึงดูดใจ

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จิตรกรรมฝาผนังมีแนวคิดทางการสร้างสรรค์ในแง่ของการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ภาพนั้น งานจิตรกรรม ซึ่งเป็นสื่อของการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่สังคม แทนการสอนด้วยวาจา อาศัยความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของพุทธศาสนา เป็นหลักในการสร้างสรรค์ การสั่งสอนพุทธปรัชญา และธรรมะแก่ประชาชน อาศัยสื่อกลางในรูปแบบต่าง ๆ กัน ให้มีที่จะเป็นตัวเชื่อมโยงกันตามองค์ความรู้ที่ได้วิเคราะห์ออกมา ดังนี้

สรุป

การเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ต้องมีบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนส่วนมากมีความเห็นในแนวทางเดียวกัน คือ มีความเห็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ในวัดต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากภาพจิตรกรรมส่วนมากเป็นภาพที่สื่อให้เห็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในพุทธประวัติ รวมไปถึงที่พุทธศาสนิกชน

ที่เห็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่นั้นคือ ศิลปะที่ประยุกต์ให้มีตัวละครที่จะชวนให้ ผู้รับชมมีจิตใจที่ต้องการชม ซึ่งก็หมายถึง การจะสื่อให้เข้าใจได้ต้องขึ้นอยู่กับภาพและคนดู นั้นคือ ภาพต้องวาดบรรยายให้คนเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็นนามธรรม หรือซับซ้อนจนเกินไป ควร ปรับปรุงให้ภาพจิตรกรรมมีสิ่งดึงดูดใจให้คนดูมากกว่านี้ ด้วยการใช้อยู่ที่มีความสวยงามและมี สีสันมากกว่านี้ นอกจากนี้อาจใช้วิธีนำเสนอภาพจิตรกรรมรูปแบบใหม่ด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การทำหนังสือ การทำสไลด์ฉาย เป็นต้น อย่างน้อย ๆ ก็ควรจะมีคำบรรยายภาพติดไว้เพื่อช่วย ให้การดูภาพมี อรรถรสและเข้าใจความหมาย

นอกจากนี้ผลของการพิจารณาในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมา เผยแผ่ผ่านสื่อจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบใหม่ในวัดต่าง ๆ ให้สื่อถึงหลักธรรมออกมาให้รับ รู้และเข้าใจง่าย เพื่อเป็นการเล่าเรื่องของพระพุทธศาสนา ที่เรียนรู้จากการมอง และสามารถ เข้าใจง่ายและรับรู้ถึงความรักในพระพุทธศาสนาได้ทันที เพราะในปัจจุบันการสื่อสารทาง ภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นอาจมีการประยุกต์นำสิ่งใหม่ในปัจจุบันมาสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดมน โจิต หรือการชักชวนโดยตัวละครที่จิตรกรนำมาวาด อาทิเช่น ตัวการ์ตูนต่างๆ ซุปเปอร์ฮีโร่ สิ่ง เหล่านั้นเป็นสื่อที่จะได้ชักชวนเยาวชนมาศึกษา ตั้งแต่เริ่มต้นในวัยเยาวชนก่อนเข้าสู่วัยรุ่น เพื่อ เป็นการสื่อสารต่อเนื่องในระยะยาว

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2539). การดูแลรักษาศิลปโบราณวัตถุ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมศิลปากร. (2547). นิทรรศการศิลปกรรมคุณลักษณะในจิตรกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย.
- วรรณภา ฦ สงขลา. การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ภาควิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2550). จิตรกรรมบันทึกประวัติศาสตร์ในพื้นที่ เกาะรัตนโกสินทร์ เนื่องในโอกาสพระราชมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิลป์ พีระศรี. (2502). คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากรจัดพิมพ์ ถวายพระภิกษุและสามเณรซึ่งมาชมหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติใน เทศกาลเข้าพรรษา.

- ศิลป์ พีระศรี. (2537). “**วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย**”. ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงแปล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรศิลป์.
- สันติ เล็กสุขุม. (2553). **จิตรกรรมแบบประเพณีและแบบสากล**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมชาติ มณีโชติ. (2529). **จิตรกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- จูไรรัตน์ จันทรธำรงค์. (2520). **Sociocultural Theory in Anthropology**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีดา ก่ออนันตกุล. (2536). **ภาษาของจิตรกรรมไทย**. (เอกสารงานวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2525). **สังคมไทยจากจิตรกรรมฝาผนัง**, เอกสารวิชาการหมายเลข 8 เพื่อประกอบการสัมมนาสองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ วารสารธรรมศาสตร์ วันที่ 15-30 เมษายน พระพungskดี อภิขชโว (รุ่งสง). (2537). “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทรงศนันท์ ชินศิริพันธุ์. (2547). “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อนันต์ ปาณินท์. (2559). **นิทรรศการ Shadow of Truth**. กรุงเทพมหานคร: หอศิลป์ร่วมสมัยอาร์เดล.
- Chirapravati, Pattaratorn. (2008). “**Illustrating the Lives of the Bodhisatta at Wat Si Chum.**” In *Past Lives of The Buddha*, pp. 13 - 40. Edited by Peter Skilling. Bangkok : River Books.

- พรศิลป์ รัตนชูเดช. (2564). อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. สัมภาษณ์. 15 มกราคม.
- พระครูธีรสุตพจน์. (2564). (พระมหาสง่า ธีรสำโร). เจ้าอาวาสวัดผาลาด วัดผาลาด (สภิกาคาม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์. 15 มกราคม.